

Sebestyén Mihály

PRO DOMO

Azt gondoltam, hogy valamiképpen megfogalmazom mindazt, ami velem mostanában – akaratomon kívül, mégis kedvemre – történik. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy nem élveztem. Bár titkon azt reméltem – a remény legjobban akkor gyötör, ha titkos, a kikiáltott remény veszít nyomatékából és életképességéből –, hogy egyszer szülővárosom megtisztel azzal, hogy díszpolgárává választ. A megtiszteltetésre vonatkozó óhaj szerintem legyen váratlan, keltsen valódi meglepetést, legyen titokzatos, nem tudni, milyen „sötét” erők összjátéka folytán kerülne célkeresztbe, választanak ki és be a kérészéletű „halhatatlanok” sorába.

Márpedig annyi tévedés történt ebben az ügyben az idők folyamán, hiszen az különféle rendszerek, kormányzatok, ízlésdiktatúrák és divatok sokszor a nem megfelelő, sokkal inkább mondhatnám: méltatlan egyént választották díszük és ünneplésük tárgyává, tüntették ki hízelgő, álságos jelzőkkel, és emelték égbe, de még az első emeletig sem ért fel a magasztalás, a hivatalos égbe menesztés. Nyögve cipelték fel egy hevenyészetten összeácsolt emelvényre, ahol aztán a feledés semmivel sem törődő, blazírt bakója nyakazta le. Az idő kegyetlen hóhér tud lenni.

Olykor egy-egy múltat kaparászó helytörténész rábukkan a díszpolgár tetemére, bebalzsamozott múmiájára; megpróbál életet lehelni belé, azaz kihúlt érdemeit, sosem volt érényeit, hamis dicsőségét megkísérli különféle fogásokkal, segédeszközökkel, szépirodalmi jelzők kenceficéjével és történelmi kozmetikumokkal újrafényezni – kevés sikerrel, amennyire én tudom. A korábbi dicséreteken, laudációkon, elalélt szólások olvastán felszisszen, a közhelyek megdöbbennek, amint egyre mélyebbre ás, úgy kedvetlenedik el, vagy ha elég ostoba és hiszékeny, figyelmeztetni próbálja saját kései jelenkorát, hogy mekkora hibát követett el az utókor, amikor feledésbe merültek a díszbürger dicsó tettei, magvas mondásai, útmutatása Nyugat vagy az Örök Kelet felé, jótékonykodása, az árvák és özvegyek istápolása, parlamenti interpellációi, közvitái, kegyes alapítványai, utazásairól közzétett benyomásai (lapos közhelyei) és könyvei-cikkei vagy kormányzati cselek-

ményei. Szóval megfeddi, felelősségre vonja az utódokat, maga is erkölcsi magaslatokba kíván emelkedni, hogy onnan szólhasson a fennköltség ékes-szólásával az alant hullámmzó névtelenekhez. Csakhogy józanabb kortársai csupán annyit látnak mindebből a szárnypróbálgatásból, röpködésből, mint mikor a baromfiudvar porában vergődő kakas sassá szeretne válni. (A tyúkok cinikus összevigyorgása közepette. Már ha a tyúkok képesek az összevigyorgásra. De tételezzük fel a megtalált hasonlat kedvéért.)

Természetszerűleg akadtak az elődök korában is telitalálatok, jól megválasztott díszpolgárok, városi büszkeségek, a meritokráciából kirívó esetek, kiérdemlett méltánylások, valódi és hiteles személyiségek, akiknek a kortársak közmondásos köldökbámulása, jó, legyen: rövidlátása ellenére – valamilyen felszabadító hályogműtét során váratlanul világosság gyúlt az agyukban. Jobban láttak, nem a pillanatnyi érdek, játszma, fanyalgás, irigység, üzleti számítás, önérdék, a felsőbbséghez való igazodási igyekezet, alpári sunyi szándék, az ellenfelek megbüntetése, kibuktatása, az erőfitogtatás vezette a választók voksát, a tanács hangulatát, akaratának máskor sokfelé ágazó sodrát, hanem felismerték az igazi nagyságot, a valódi érdemet, az aranyértéket és középutat. Ritka, de nem lehetetlen. Ilyen emberek mindig akadnak kis társadalmunkban. Nem nagy a választék, pláne egy városon belül, különösen a számontartott eliten belül, de olykor azon kívül is kereshető. (Azok között, akik kivonultak, akiket nem fogadtak be, akik etnikai–vallási–társadalmi okok miatt különböznek a többségtől, kisebbségbe szorultak, tartósított kisebbrendűség, kishitűség üli meg lelküket, másnak születtek, depressziós alkatok, egy másik kaszt tagjai, vagy csak egyszerűen irtóznak a népszerűségtől, krónikusan magányra vágynak.)

A jó választás az igazi telitalálat, véleményem szerint. Felér egy vérfrissítéssel. Új emberek kerülnek be a mókuskerékbe, új szemlélet terjed a központban és a periferiákon, a választás végre nem egotrop. A másféle értékrend érvényesülése előbb halovány, aztán megerősödve ereszt gyökeret, hajt levelet és virágot. Valami más jó, a megszokás meghaladása. Lehet véletlen, lehet rövidlátás (messzelátás?), bosszúállás a korábbi silány választásokért, egy váratlan/akaratlan melléütés, pillanatnyi megtévelyedés, amit nem tudnak megszégyenülés nélkül visszavonni, semmissé tenni, hatályon kívül helyezni. A jó választás, mindig kétes újkorában, előbb heves ellenzést szül, szerencsére a kisebbség részéről, amíg megerősítést nem nyer, amíg a polgárok (a dísztelenek) megkedvelik, rábólintanak, elfogadják különösebb kifogások nélkül. Utóbb még ragaszkodnak is hozzá. Meggyőződéssé válhat. Van rá esély.

Ha az előbb a visszavonásról is szót ejtettem, akkor azt is elárulhatom közvetlen tapasztalatból, hogy a városi közigazgatásnak nem a legfontosabb teendője – mely álmatlan éjszakákat szerezne a közigazgatóknak – a díszbürger megnevezése. Ez afféle járulékos nyereség általában. S ha a rendszer, a kormányzat, az egyenruhák és koronás fők, városatyák és atyamesterek változtak, a díszpolgári cím visszavonását nem tűzik napirendre, emlékeim szerint, nem kezdeményezik, nem forszírozzák, nem vesznek róla tudomást, ejtik a dolgot, egyszerűen hagyják feledésbe merülni, beporosodni akár még a díszpolgár életében.

A kiválasztás nem egyszerű. A rendelkezésre álló készlet véges. Mindig véges. (Ha csak arra nem vetemedik az önkormányzat, hogy *post mortem* díszpolgárokkal szaporítja a városházi aranykönyvet. Akkor vissza lehet nyúlni Decebalig, Traianusig, Mátyás királyig vagy akár Hódító Vilmosig. Minden a tanácsstagok történeti jártasságától függ.) Fejtörés, névsorépítés, mérlegelés előzi meg. A lehetséges ellentmondókra is figyelni kell. A helyi kakaskodásokon túllépve, a haragosokra, ellenségekre, indulatokra, előítéletekre is számítani lehet. A tekintettel levés is tudomány, de szerencsére a tanácsban (a választóbizottságban) mindig akadt egy jobban informált, a városi pletykákkal, fű alatt terjedő, könnyen fertőző vélekedésekkel és összeesküvés-elméletekkel tisztában levő beltág is. Ez közbeszól, felvilágosít, óvat nyújt be, akadályozza a kialakulóban levő konszenzust, egyszóval kellemetlen fráter hírére csak ráérősít, és a bizottság mély sajnálatára az ő különvéleményét is meg kell jeleníteni, amikor ismertetik a szavazattöbbséggel hozott döntést. Mondom, egy város (község, közösség, kommunitás) keretén belül a szóba jöhetőek száma viszonylag csekély, hacsak nem kezelünk minden polgárt valós érdemén túl, ha mindnek kiváló osztályzatot adunk hivatalból. (Ostoba és rövidlátó jóhiszeműség, opportunizmus, félsz és gyávaság, kényelem és annak az illúzióknak a szárba szökkenése, hogy végtelen számú *alkalmas*, lehetséges, régóta várakozó, érdemeit eddigelé nem kimerítő módon méltányolt, pedig hajaj be' rátermett, reménybeli helyi egyed közül választhatunk.) Az efféle demokrácia, egyenlődsdi, emancipáció rengeteg hibalehetőséget ránt magához – vagy inkább *kizárólag* azokat.

Választani tudni kell – ez magától értetődő. Sőt, muszáj. Végül is ez a cél. A város nem maradhat díszpolgár nélkül! Kényszermegoldások is szóba jöhetnek, csak jól kell eladni a közvéleménynek, a médiának. Csakhogy a zsűri, a bíráló és javallattevő bizottság – mint már jeleztük az előbbieken folyamán – nem minden tagja akként ismeretes, mint az emberi, polgári erények, kiváló teljesítmények, önzetlenség, évtizedes munka birtokosa.

Gyengélkedhet erkölcsi szempontból. A véletlenszerű, felületes, félfüllel hallott, elégtelen, hézagos, (szelektív) tapasztalat és hallomáson alapuló vélemény hangoztatása egyáltalán nem vezet sehova. Jobb esetben továbbadható adoma lesz. Más szóval, nem mérvadó, nem reális, nem használható, nem gyümölcsözők. (A baromfiudvari hasonlatot cáfolva, nem minden vak tyúk talál szemet. A közmondás igazságtartalma 1:100 arányban igazolható a valósággal szembeesítve.)

Illick ismerni a kitüntetésben részesülőt. Ez evidencia, akár le sem kellett volna írnom. Legjobb esetben rendelkezésre állnak életrajzi vázlatok (inkább csak egyes számban említendő), csodával határos módon fennmaradt, mi több, irattárból előkereshető valamilyen kéréshez/kérvényhez mellékelt ön-életrajz, életút-interjú, önfényező nyilatkozat, csupa pozitívummal terhelt, legrosszabb esetben a családtagok kikérdezése folyik, melynek titkosságára azonnal felhívják a faggatóra fogott családtag figyelmét, hivatali kartársai, egykori beosztottjai vagy főnökeinek emlékeit is latba vethetik a hiteles életrajz (laudáció, indoklás) megalkotása érdekében, ami aztán számos, de legalább háromszoros mérlegelés tárgyát fogja képezni, és legtöbbször – kényelemből, beletörődésből, „ha már rá gondoltunk, és annyi munkát feccöltünk belé, má’ nehogy ne adományoznánk neki azt a fránya díszítményt” típusú hozzáállásból – képződik meg, válik engedélyezetté. Rábólintanak. Nihil obstat. Az áldozat, a kiszemelt vad, a körbecsaholt polgár pedig az utolsó pillanatban értesítést kap a boldogító eseményről, melyre tiszteletteljesen meghívják, és örömmel jelentik, hogy az idén a városi kegyosztó grémium rá gondolt, őt találta a legméltóbbnak... satöbbi, satöbbi. A felsőfokok felsorakoztatása tetszés, ízlés és stílusérzék függvényében történhet.

Ha most már a másik oldalról próbálunk ráereszkedni a kitüntetésre kiszemelt vagy már ki is dekorált polgár lelkiületére, akkor azt tapasztaljuk/ azt feltételezhetjük, hogy még a legelvetemültebb dicsőségre vágyó kiváltságban is felmerül a jogos kétely, megrettenés vagy bizonytalanság: miért éppen én? Mit vétettem? Hol tévelyedtem el, szédültem meg? Vajon a félreértés, téveszmés döntés, melléfogás teljesen kizárt? Nem fogják az utolsó pillanatban lefújni, megtorpedózni, bocsánatot kérve visszavonni, kihátrálni mögüle? Nem egy oltári kandikamerás átverés áldozata vagyok én? A kishitűség úgy belenyomul tudatába, mellkasába, mint a kullancs vérszívókájából bejuttatott vírusok a bőr alá.

Mert hiszi, vallja, sejti, érzi, tudja, hogy akadnak mások, akik sokkal többet tettek, ügyködtek, küzdöttek, kötélen, borotvaélen táncoltak, az emberiség javáért, a tömegek üdvéért izzadtak, az ismeretlenség homályában,

mindenkitől félreismerve, mégis szorgalommal és kitartással, a kudarcoktól és kukacoktól meg nem hátrálva végezték haszonteremtő, önfeláldozó, jótékony fejlesztéseiket, továbbléptek, megmászták a Csalhót vagy a Cséretetőt, kitisztították Napóleon sebeit a waterlooi ütközet után, megjavították George Washington protézisét, felhőkarcolókat építettek, és a felhők ennek ellenére sértetlenek maradtak, betörték a világhírnevet dédelgető fizikusok, kutatóorvosok, tőkehal-biológusok, büntetőjogászok, békeharcosok, zebra-csikósok elefántcsont-pagodájába új felfedezéssel, találmánnyal, szokatlan módszerrel, eddig ismeretlen eljárással, karikás ostorral, laktózmentessé tették a Tejutat, vagy fejre álltak a Marson, csudás bravúrokat hajtottak végre, és eddig kutyába se vették őket, elnyomták, ma sem akarják érdemeiket elismerni politikai, vallási, metafizikai, tudományos körök, neuraszténiás irigység és konkurencia, a gerontokrácia, az elit páholyok egyeduralkodó miatt.

Miért pont én? Ki tudja, hány ellenséget szerzek azáltal, hogy kiemelnek kényelmi zónámból, túlzottan is ismertté leszek, folyton nyaggatni fognak a sajtó kisszorgalmasai, tévék és alapítványok. Felkérnek díszelnöknek, szalagvágónak avatáskor, részvénytársaságok akarnak megnyerni igazgatótanácsukba, holott annyit sem értek az üzlethez, a gazdasághoz, a számok világához, mint hatéves unokám a matchboxok márkáihoz. Az ünneplés hamar elmúlik, maradnak a szürkeség napjai, a zacc, amikor csak legyintenek a környezetemben az ismeretlenek, a boltban a kiszolgálók, a nyugdíjasok a parkban, hogy magának könnyű! Egy díszpintynek minden jár, mindenhová szabad bejárása van. Az öltönyviselés: minél kisebb a város, annál inkább elvárt. Biztos rengeteg pénzt is kapott a címmel együtt, vélik, állítják magabiztosan társaságokban, korcsmákban, kártyaasztal mellett. Mert az lehetetlen, hogy csak úgy szárazon a mellére tűzik azt a díszpolgári csaholmányt, vagy rásóznak egy nagy pecsétetes oklevelet, és nem jár mellé semmi lé. Aztán egy életen át magyarázhatod, hogy tényleg csak a kitüntetés jár az emberfiának, hozzá semmiféle pénzbeli megbecsülés, boríték, hálapénz, nem hiszik el, hogy az előnyök elenyészők. Na persze, jól mutat a CV-ben, de ki kíváncsi a curriculum vitae-re, hiszen a díszpintyi státust akkor szokták osztogatni, amikor az ember már díszes senkifia, nyugpenészes penzionátus, szépkorú félholt, nincs már munkahelye, nem csenget hozzá más havi rendszerességgel, csak a nyugdíjpostás, az embert a gyermekei véletlenszerűen (random) keresik fel, hívják telefonon, szkájpólnak vele, vagy Vaszi bácsi, a nyugdíjpostás is kimarad, ugyanis a nyugdíjat egyenesen a bankfiókodba folyósítja a jószágos hivatal. A szomszédok tőled kérnek kölcsön – hiszen

nektek aztán van, kell hogy legyen. Sőt, köszönnek neked a lépcsőházban, az utcán, a sarki trafikban. Már ha újságolvasók egyáltalán.

Trivialitások, banalitások szorítanak össze. Kötőtpályás járműhöz hasonlítasz. Csak üldögélsz és nézegeted a balkonról, hogyan suhannak el a lányok görkorcsolyával, a városi parkban egy padon újságot olvasnál, de melléd telepedik doktor Akárki, aki tőled reméli, hogy zseniális felfedezéséhez, lakáskérélméhez, kártérítési nyugdíjához, hadifogoly-jóvátételéhez kitaposod helyette az utat, vagy melléd ül egy valaha jobb napokat látott és jókat hörpintett kéregető, és el kell mesélned az életedet, ami, valljuk be, elég egyhangú és unalmas más ember számára. Vagy be sem csukhatod az ablakodat – nem illik egy valódi díszpolgárhoz, ismert emberhez –, mert éppen alatta szereli három hete gépkocsiját egy harsogó marha, miközben a panelnegyed közkedvelt nyugdíjasai és lófráló munka nélküli vagányai körbeállják, tanácsosi minőségben. Megismered a bajnoki tabella állását, a negyed rémhíreit, a szervi és képzelt betegségek tulajdonosait. Fűvet nyírnak gépi kaszával, szétfűjják a faleveleket a közmunkások, suhancok pattogatják idegesítően a lasztit.

A díszpolgártól elvárják – már ahol létezik efféle kulturális elvárásrendszer, -háló, kötelező nyilvánosság –, hogy részt vegyen, megjelenjen, meghallgassa, tapssal jutalmazza, hátba veregesse a rendezvények előadóit, a tárlatnyitó aktuális zsenit, a performansz aktorait, a tömegőrület/unalom rendezőit, a fiatal tehetségeknek mondjon valami magvasat, amit azok egy életre (azonnal) elfelejtenek, és nem is emlékeznek rád. A díszpolgárság kötelezettségekkel jár: támogatja a városvezetést erkölcsileg, a választási kampányban buzdító nyilatkozatokat várnak tőle, az exit pollnál ő az első exitáló, nagyobb ünnepek előtt felkeresik és lesik, mit is hord össze az ünnep jelentőségéről, amit aztán fel lehet használni a vasárnapi, az ünnepi számban, ha áremelés van, benzinhiány lép fel, az ellenzék megnyugtató, csillapító ígéretet remél tőle, de leginkább soha nem kerül be a város történetébe. Egy *satöbbi* sírhantja alatt nyugszik elfelejtve.

Ha szerencséje van, akkor temetése esemény, gyászjelentése feketébb keretben megjelenik a helyi/országos lap negyedik oldalán sok jelzővel, himnikus megtoldásokkal. Bár az elföldelés távolról sem olyan színes, szélesvásznú, mint a díszpolgári címadományozás ceremóniája. Eljönnek a kötelezők, a közömbösök, a kíváncsiak, a temetők örök látogatói, a ráérők, a bűntudatot táplálók, feltűnnek tisztos távolságban ellenségei bűnbánat nélkül, volt munkatársai, néhány öregasszony, azok a mindentudók, akik a végtisztesség háta mögött összesúgnak egy-két nő láttán: ez volt, ez a rémség volt a sze-

retője?!; egymáshoz hajolnak a közelállók, halk hangon adat- és információcsere zajlik valami egészen oda nem tartozóról, míg a pap és a kijelölt szónokok dicsérnek, dicsőítenek, közhelyeket szajkóznak, aztán hazamennek, és a dolgok a rendes-rendelt kerékvágásba zökkennek vissza. Megindul a felejtés halk zümmögésű gépezete. Marad néhány fénykép, amiről a közvetlen hozzátartozók még tudják, kiket ábrázol, még felismerik, még fűznek hozzá néhány emlékszerű foszlányt, aztán már azok sem beszélnek róla, akik még megtehetnék. Senkit sem érdekel. A következő nemzedék kiviszi az ócskaszerre, és egyéb limlom között eladásra kínálja a díszegyed maradék életművét. Ha volt neki olyan. És akkor jön, felbukkanhat egy ifjonc és akarnok várostörténész, tanár, oknyomozó újságíró, aki a felejtés falába ütközik.

A felsoroltak folyományaként az írás első bekezdésébe foglalt óhajítás sokat veszíthet értékéből, következtetései pedig már-már határozatlanná teszik az alanyt.